

Η Ελλάδα και οι επιδράσεις των διεθνών δικτύων ανάπτυξης και ισχύος

Εξευρωπαϊσμός χωρίς δυναμική

Η ΕΛΛΑΔΑ, ΟΠΩΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΕΣ ΟΜΟΕΙΔΕΙΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ, ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΖΕΤΑΙ, ΑΝΑΠΤΥΣΣΕΤΑΙ, ΠΡΟΟΔΕΥΕΙ, ΟΤΑΝ ΕΠΙΤΕΥΧΘΕΙ Ο ΚΑΤΑΜΗΛΟΣ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΔΥΟ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ: ΕΝΟΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΝΟΣ ΕΘΝΙΚΟΥ

Γράφει ο
Γιάννης
Βούλγαρης

Ο πρώτος είναι οι ωθήσεις, τα κίνητρα, και το παράδειγμα που έρχεται από τις πιο ανεπτυγμένες χώρες με τις οποίες είμαστε δεμένοι. Ο δεύτερος είναι ο κατάλληλος εσωτερικός συσχετισμός που θα ισχυροποιήσει τις δυνά-

μεις της προόδου και θα μετριάσει την αντίσταση των οπισθοδρομικών δομών και φορέων. Η διατύπωση αυτή κινείται λίγο πάνω από το αυτονόητο (εφ' όσον βεβαίως αφήσουμε στην άκρη μια περίπλοκη συζήτηση περί «προόδου»). Σημαίνει απλώς ότι η πρόοδος και ο εκσυγχρονισμός, στη δική μας περίπτωση, εξαρτώνται σε μεγαλύτερο βαθμό από τη διεθνή δυναμική που μας παρασύρει καθ' όσον η ενδογενής είναι ανεπαρκής. Η σύγκριση γίνεται προφανώς με τις πιο ανεπτυγμένες χώρες. Εξίσου, προφανώς, το αποτέλεσμα αυτής της διεκυστίνδας ούτε εξασφαλισμένο ήταν σε όλες τις εποχές ούτε ειρηνικό ούτε γραμμικό. Εναλλάχθηκαν ανακοπές, καθηλωτική εξάρτηση, στασιμότητα, με επιταχύνσεις, τομές και άλματα. Η νεοελληνική Ιστορία μιλάει γι' αυτά.

Μέχρι πρόσφατα η Ελλάδα δεχόταν τις επι-

Στην πρωθυπουργία του Κώστα Σημίτη ο εκσυγχρονισμός ταυτίστηκε με τον εξευρωπαϊσμό, κερδίζοντας σε ισχύ και πειθώ. Το κοινωνικό κόστος γινόταν ευκολότερα αποδεκτό στο μέτρο που παρέπεμπε στη μελλοντική ευημερία και αποδοτικότητα

Challenge of Modernisation: Politics and Policy in Greece, τχ. 22, Μάρτιος 2005, που επιμελήθηκε ο Ken'n Featherstone). Ο εξευρωπαϊσμός της εθνικής πολιτικής εκδηλώνεται σε όλη τη θεσμική και κοινωνική κλίμακα: στο κράτος, στα κόμματα, στις κοινωνικές οργανώσεις, στην κοινή γνώμη. Πραγματοποιείται είτε άμεσα, π.χ. με την εφαρμογή κοινοτικών οδηγιών, είτε έμμεσα, χάρη στη γενικότερη επίδραση που ασκούν ο πολιτισμός, ο τρόπος, το ιδεολογικό κλίμα της Ενωμένης Ευρώπης.

Εδώ, λοιπόν, αρχίζει το πρόβλημα. Ο έμμεσος εξευρωπαϊσμός στηρίχθηκε και ενισχύθηκε από μια «ιδέα της Ευρώ-

πης» που λειτούργησε ως πρόταγμα προόδου για χώρες όπως η Ελλάδα. Είχε συμβεί παλαιότερα, όταν η Ν.Δ. του Κωνσταντίνου Καραμανλή ταύτισε το ιδεολογικό της πρόσωπο με την έννοια της δημοκρατικής Ευρώπης. Κάτι ανάλογο συνέβη στην περίοδο του Κώστα Σημίτη. Ο εκσυγχρονισμός ταυτίστηκε με τον εξευρωπαϊσμό, κερδίζοντας σε ισχύ και πειθώ. Το κοινωνικό κόστος γινόταν ευκολότερα αποδεκτό στο μέτρο που παρέπεμπε στη μελλοντική ευημερία και αποδοτικότητα. Και κάτι ακόμα όμως πολύ σημαντικό. Στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο η «ιδέα της Ευρώπης» φορτίστηκε πολυσήμαντα και προσέφερε περισσότερες υπηρεσίες. Αρκεί να σκεφθούμε τη διεθνή και την εθνική συγκυρία. Η πτώση του «υπαρκτού σοσιαλισμού», η γενικότερη υποχώρηση του σοσιαλιστικού προτάγματος και των εθνικοαπελευθερωτικών κινήματων του Τρίτου Κόσμου προκάλεσαν ένα ιδεολογικό, ηθικό και ερμηνευτικό χάσμα σε μεγάλο μέρος της ελληνικής κοινωνίας, εκτός από τον χώρο της

κομμουνιστικής Αριστεράς και ενός μέρους του ΠΑΣΟΚ.

Η «Ευρώπη», η οποία ήδη λειτουργούσε ως ελκτικός πόλος για επίσης πλατιά στρώματα της ελληνικής κοινωνίας, υπήλθε στο χάσμα λειτουργώντας ως ιδέα-υπόμνημα ενός νέου ηθικοπολιτικού και συμβολικού πλαισίου χωρίς ανυπόφορες ασυνέπειες και ασυνέχειες. Η «Ευρώπη» ως ανερχόμενος, σχετικά αυτόνομος, πόλος ισχύος, ο οποίος θα ασκούσε καθοριστική επίδραση στη διεθνή γεωπολιτική, στη δημοκρατική διακυβέρνηση της παγκοσμιοποίησης, ενώ ταυτόχρονα θα μας παρέιχε περισσότερη εθνική ασφάλεια. Η «Ευρώπη» ως εναλλακτικό μοντέλο καπιταλισμού, περισσότερο κοινωνικό και οικολογικό από το αμερικανικό, με βαρύνοντα ρόλο των συνδικάτων. Κοντολογίς, η «Ευρώπη» ως κινητοποιούσα υπόσχεση – έστω και αν η πραγματικότητα της υπολείπονταν κατά πολύ. Από την άλλη, βεβαίως, η Ευρώπη – χωρίς εισαγωγικά αυτήν τη φορά – εξακολουθούσε να συνιστά τον κανόνα των «πολιτισμένων» ηθών και συμπεριφορών, λειτουργώντας κατά τούτο «παιδαγωγικά» για κοινωνίες όπως η ελληνική. Αρκεί να σκεφθούμε το πλήθος των θεσμών και των οδηγιών που έχουν εισαχθεί στην Ελλάδα, παρ' ότι υπερβαίνουν το εθνικό επίπεδο συσχετισμών και πολιτισμικής ωρίμασης. Αυτός άλλωστε ο ρόλος της Εσπερίας έχει, όπως ξέρουμε, μακρύ παρελθόν στην Ιστορία μας. Σε κάθε περίπτωση, η «ιδέα της Ευρώπης» αντιστάθμισε την αμηχανία ενός μεγάλου μέρους της ελληνικής κοινής γνώμης, έδωσε μια πολιτική – πολιτισμική διέξοδο στην ιδεολογική αμφιθυμία του παπανδρειακού ΠΑΣΟΚ που είχε έλθει πλέον αντιμέτωπο με τις αντιφάσεις του, ενώ ενθάρρυνε τις νέες αναζητήσεις ενός μέρους του ΚΚΕ. Σε αντίθεση με τη δεκαετία του '80, η ανωτέρω «ιδέα της Ευρώπης» έπαιξε πολύ οργανικότερο ρόλο στο πολιτικό – συμβολικό σύμπαν της Αριστεράς και της Κεντροαριστεράς παρά της συντηρητικής παράταξης.

Το ανακλαστικό κύμα

Είναι επόμενο λοιπόν, η τωρινή αποτελμάτωση της Ενωμένης Ευρώπης να αδυνατίζει την προωθητική λειτουργία της στο εθνικό μας πλαίσιο. Ο «εξευρωπαϊσμός» των δημόσιων πολιτικών και των κοινωνικών σχέσεων χάνει τη δυναμική που του έδινε μια ισχυρή «ιδέα Ευρώπης» και αρκείται στην πολύ πιο ισχνή νομιμοποίηση της αποτελεσματικότητας και της λειτουργικότητας (συνήθως πιο ανεπτυγμένων χωρών). Το γεγονός χειροτερεύει από τη στιγμή που πολλαπλασιάζονται τα φαινόμενα ευρωπαϊκών επιλογών και οδηγιών που συγκρούονται με το κοινό αίσθημα του δημοκρατικού και προοδευτικού πολίτη, κατ' εξοχήν φορέα της «ευρωπαϊκής ιδέας». Αναφέρομαι βεβαίως στα τελευταία επίφοβα φαινόμενα απαγωγών, εξωνομικών δραστηριοτήτων, γενικευμένων ηλεκτρονικών παρακολούθησεων κ.λπ. Δεν θα πρέπει να ξαφνιαστούμε αν η απομυθοποίηση της Ενωμένης Ευρώπης πάρει ευρύτερες διαστάσεις, τροφοδοτώντας με ένα ανακλαστικό κύμα τον εθνολαϊκισμό. Οι υποδοχές αυτής της αντίδρασης υπάρχουν ήδη και στα δύο άκρα του πολιτικού μας φάσματος, αν και ο δεξιός εθνολαϊκισμός θα είναι ο περισσότερο ωφελημένος με την επίταση της συντηρητικοποίησης. Τούτο το ενδεχόμενο δείχνει κατ' αντιδιαστολή πόσο αναγκαία είναι η ανάταξη της πολιτικής, ηθικής και ιδεολογικής διάστασης της Ευρώπης. Ο στόχος ξεπερνά όλες τις επιμέρους εθνικές πολιτικές δυνάμεις, αλλά ταυτόχρονα τις αφορά και τις αξιολογεί όλες. Μαζί και τις ενδιαφερόμενες ελληνικές, που έχουν επιπρόσθετο κίνητρο λόγω του αδιάλυτου δεσμού εθνικής προόδου και εξευρωπαϊσμού, που εξακολουθεί προφανώς να ισχύει για την Ελλάδα. Τόσο η κυβέρνηση όσο και τα κόμματα της αντιπολίτευσης κρίνονται για τις πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν στην κοινή αυτή ευρωπαϊκή προσπάθεια. Έτσι κι αλλιώς, συμμετέχουν ή ακόμα ηγούνται πλήθους διεθνών δικτύων, θεσμών και οργανώσεων.

Ο Γιάννης Βούλγαρης διδάσκει στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Πανετίου Πανεπιστημίου.

Ο έμμεσος εξευρωπαϊσμός στηρίχτηκε και ενισχύθηκε από μια «ιδέα της Ευρώπης» που λειτούργησε ως πρόταγμα προόδου για χώρες όπως η Ελλάδα

δράσεις των διεθνών δικτύων της καπιταλιστικής ανάπτυξης, της πολιτικής ισχύος και της ιδεολογικής επιρροής ως «εξωτερικές», όπως η πραγματικότητα και η ιδέα της εθνικιστικής κυριαρχίας όριζαν. Από τα μέσα της δεκαετίας του '80, και κυρίως του '90, ένα μέρος αυτών των επιδράσεων πήρε τον θεσμικό χαρακτήρα που υπαγορεύεται από τη συμμετοχή μας στην Ενωμένη Ευρώπη. Η «εξωτερικότητα» καταργήθηκε στο μέτρο που διαμορφώθηκε ένας ενδιάμεσος χώρος στον οποίο τα όρια της εθνικής και υπερεθνικής πολιτικής οσμώνονται κατά τρόπο σχεδόν αζεδιάλυτο. Ένας χώρος επικαλυπτόμενων κυριαρχιών και διακυβέρνησης. Στο πλαίσιο αυτό πραγματοποιείται ο «εξευρωπαϊσμός» της εθνικής πολιτικής και των εφαρμοζόμενων πολιτικών. Νόμοι, διοικητικές αποφάσεις, μέτρα, ιδέες, διαβουλεύσεις, δίκτυα ανθρώπων και θεσμών. (Ένας ιδιαίτερος κλάδος της πολιτικής επιστήμης μελετά ήδη το φαινόμενο, πρόσφατο δείγμα το ειδικό τεύχος της West European Politics, The